

**CRITICAL LISTENING ATTITUDE SCALE'S
VALIDITY AND RELIABILITY STUDY FOR
PROSPECTIVE TEACHERS**

**Öğretmen Adayları İçin Eleştirel Dinleme Tutum Ölçeğinin
Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması**

Yusuf TAŞKIN¹

Abstract

One of the methods for listening is critical listening, in Turkish course curriculum. Critical listening is a student-centered method as it involves students to the process. The active role of students and the aim of finding their own truths are the main purposes of critical listening.

The aim of this study is to develop a valid and reliable attitude scale consisting of Likert type scale items for measuring the attitude against critical listening. The study group includes 200 of Dumlupınar University Teaching Department students, studied in 2015-2016 academic year. The group consists of 120 female and 80 male students. Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) value of the scale was found as .793, and Bartlett's test of sphericity value is found as ($\chi^2=957,551$; $sd=190$ $p<.,000$). The students were asked for the answers of scale items which are applied as pre-trials and asked for experts' opinions. Scale items were prepared by researcher by scanning the literature and taking experts' opinions. 80 items of first scale was reduced to 39 according to the advices of experts. 32 of the items include positive judgments, while 7 of them include negative ones. The items which include negative judgments have given points inversely. Cronbach's Alpha reliability which is used for calculating the internal consistency of the scale was found as .816. As the result of factor analysis, it is observed that the scale has divided into 3 sub-dimensions. The findings show that the scale is valid and reliable. The scale can be used for measuring the critical listening attitudes of teacher candidates.

Key words: Scale, attitude, Turkish education, critical listening, teacher candidates.

Özet

Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan dinlemeye yönelik yöntemlerden biri de eleştirel dinlemedir. Eleştirel dinleme öğrenciyi sürece dâhil etmesinden dolayı öğrenci merkezli bir yöntemdir. Öğrencinin eğitim sürecinde aktif rol oynaması ve kendi doğrularına ulaşma hedefi eleştirel dinlemenin temel amaçlarındandır.

Bu çalışmada, öğretmen adaylarının eleştirel dinlemeye yönelik tutumlarını ölçmek için likert tipi maddelerden oluşan geçerli ve güvenilir bir tutum ölçeği geliştirme amaçlanmıştır. Araştırmanın çalışma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında Dumlupınar Üniversitesinde öğretmenlik eğitimi alan 200 öğrenci oluşturmaktadır. Çalışma grubunda yer alan öğrencilerin 120'si kız, 80'i erkektir. Ölçeğin Kaiser-Meyer-Olkin(KMO) değeri ,793 Bartlett's Küresellik Testi değeri ise ($\chi^2=957,551$; $sd=190$ $p<.,000$) bulunmuştur.

¹ Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Türkçe Eğitimi Yüksek Lisans Öğrencisi,
y_taskin43@hotmail.com

Article History:

Received

16/01/2017

Received in revised form

17/01/2017

Accepted

01/02/2017

Available online

20/04/2017

Öğrencilerden, daha önce uzman görüşü alınıp ön deneme uygulaması yapılmış ölçek maddelerini cevaplamaları istenmiştir. Ölçek maddeleri araştırmacı tarafından ilgili alan yazın taranarak ve uzman görüşlerine başvurularak hazırlanmıştır. 80 maddeden oluşan ölçeğin ilk hali, uzman görüşleri sonucunda 39 maddeye indirilmiştir. Maddelerin 32'si olumlu, 7'si olumsuz yargı içermektedir. Ölçeğin olumsuz yargı içeren maddeleri ters puanlanmaktadır. Ölçeğin iç tutarlılığının hesaplanmasında kullanılan Cronbach's Alpha güvenirlik kat sayısı ,816 olarak bulunmuştur. Faktör analizi sonucu ölçeğin üç alt boyuta ayrıldığı görülmüştür. Analizler sonucu elde edilen bu bulgularla ölçeğin geçerli, güvenilir olduğu söylenebilir. Ölçek, öğretmen adaylarının eleştirel dinleme tutumlarının ölçülmesinde kullanılabilir.

Anahtar Kelimeler: Ölçek, tutum, Türkçe eğitimi, eleştirel dinleme, öğretmen adayları.

Giriş

İnsanların en temel iletişim araçlarından olan dil; dinleme ve okuma gibi anlamaya yönelik, konuşma ve yazma gibi anlatmaya yönelik becerileri ve kendine has dil bilgisi kuralları olan bir örüntüdür. İnsanlık tarihiyle beraber sürekli olarak kendini yenileyen dil canlı bir yapıya sahiptir. Üreticisi ve kullanıcısı insan olması sebebiyle insanoğluyula beraber bu canlılık devam edecektir.

Öğrencilerin zihinsel becerilerini geliştirme, iletişim kurma, duygu ve düşüncelerini ifade etme, bilgi edinmelerinde dilin yeri çok önemlidir. Dil ve zihinsel becerilerinin gelişimi; öğrencilerin olayları sorgulama, çok yönlü düşünme, değerlendirme, karar verme, sosyalleşme ve mesleki gelişim süreçlerini kolaylaştırmaktadır. Bu nedenle öğrencilerin küçük yaşlardan itibaren dil ve zihinsel becerilerini geliştirmek gerekmektedir (MEB, 2015).

Temel dil becerileri dinleme okuma, yazma ve konuşma becerilerinden kazanılan ilk beceri dinleme becerisidir. Dinleme, sözün insan tarafından algılanıp anlamlandırıldığı, ana karnında başlayıp ömrünün sonuna kadar süren zihinsel yorumlama sürecidir. İnsan, daha doğmadan bu beceriyi kullanmaya başlar. Dinleme bu yönüyle diğer becerilerin kazanılmasının temelini de oluşturmaktadır. Dinleme, ana karnında başlasa da eğitilmesi ve geliştirilmesi gereken bir beceridir. Zaman içinde dinlemenin önemi anlaşılmalı ve bu beceri ayrı olarak incelenmeye ve öğretilmeye başlanmıştır. Kurulan her bir iletişimde dinleme becerisine dayandığı unutulmamalıdır. İnsan günlük yaşamında, okul hayatında, özel hayatında dinleme becerisini etkin şekilde kullanmaktadır.

Öğrenmenin meydana gelmesi için etkili bir iletişimin gerçekleşmesi gerekir. İletişim sürecinde ise kaynağın, alıcıyla karşılıklı etkileşimi söz konusudur. Bu etkileşimin en üst seviyede olması için hem alıcının hem de kaynağın dil becerileri gelişmiş olmalıdır. Dinleme, iletişimin ve öğrenmenin en temel yoludur (Melanlıoğlu ve Karakuş Taysi, 2013:24).

Araştırmada bir değişken olarak kullanılan "eleştirel düşünme", günümüzde hâlâ farklı kültürlerin bilgi birikimlerine, düşünme eğilimlerine ve alışkanlıklarına bağlı olarak tanımlanmaya ve boyutları belirlenmeye çalışılan kavramlardan biridir (Alkın, 2012). Eggen (2006) ise eleştirel düşünme konusunda, "bilgilendirilme isteği duyma, durumu farklı açılardan görmeye istekli olma, yansıtıcı düşünme, kanıt arama, ilişkiler arama, açık düşünme, yargıyı geciktirme, şüphecilik, belirsizliklere karşı hoşgörülü olma, başkalarının düşüncelerine saygı gösterme" olarak açıklamaktadır.

Araştırmanın yapıldığı grup olan öğretmen adayları ve öğretmenlerle yapılan pek çok çalışmada (Kürüm, 2002; Şen, 2009; Zayif, 2008; Korkmaz, 2009; Şengül ve Üstündağ,

2009; Alper, 2010; Emir, 2012; Alkın Şahin, Tunca ve Ulubey, 2014), söz konusu grupların eleştirel düşünme becerilerinin istenilen düzeyde olmadığı; düşük ya da orta düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bilimsel anlamda tutumların ölçülebilmesi için araştırmada izlenen aşamaların titizlikle yürütülmesi gerekir. Tutum, bireyin kendine ya da çevresindeki herhangi bir nesne, toplumsal konu ya da olaya karşı deneyim, bilgi, duygu ve güdülerine (motivation) dayanarak örgütlediği zihinsel, duygusal ve davranışsal bir ön eğilimdir (İnceoğlu, 2010:13). Özgüven (1994)'e göre tutum, bireylerin belirli bir kişiyi, bir grubu, kurumu veya düşünceyi kabul ya da reddetme şeklinde gözlenen, duygusal bir hazır oluş hali ve eğilimidir. Sevgi, nefret, hoşlanma, beğeni, eleştiri vb. gibi duygular tutum davranışlarına örnek gösterilebilir.

1. Yöntem

Bu çalışma, öğretmen adaylarına yönelik hazırlanan Eleştirel Dinleme Tutum Ölçeği (EDTÖ)'nin yapı geçerliliğini ve iç tutarlılık güvenirlilik katsayısını belirleme araştırmasıdır.

1.1. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubunu açıcı faktör analizi için; 2015-2016 eğitim öğretim yılının bahar yarıyılında Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Fakültesi (DPÜEF)'nde öğrenim görmekte olan ve rastlantısal olarak seçilen toplam 200 öğrenci oluşturmaktadır. Doğrulayıcı faktör analizi için ise; aynı sınıf gruplarında eğitim gören 200 farklı öğrenciyle çalışılmıştır. Ölçek geliştirme çalışmalarında madde analizi ve faktör analizi için araştırmada yer verilen madde sayısının beş katı kadar denek kullanılması gerekmektedir (Tezbaşaran, 1997; Tavşancıl, 2010).

1.2. Veri Toplama Aracının Geliştirilmesi

Eleştirel dinleme ölçeğinin geliştirilmesinde izlenen aşamalar şunlardır (Karasar, 2005; Balcı, 2005; Erkuş, 2012):

1. Madde Havuzu Oluşturma Aşaması
2. Uzman Görüşüne Başvurma Aşaması
3. Ön Deneme Aşaması
4. Faktör Analizi Aşaması
 - 4.1. Açıcı Faktör Analizi
 - 4.2. Doğrulayıcı Faktör Analizi
5. Güvenirlilik Hesaplama Aşaması

1.2.1. Madde Havuzu Oluşturma Aşaması

Eleştirel dinleme tutum ölçeği geliştirilmesi amacıyla öncelikle DPÜEF'te eğitim gören öğretmen adaylarına, eleştirel dinleme ilişkin duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bir kompozisyon yazdırılmıştır. İçerik analizi ile çözümlenen kompozisyonlardan 80 adet olumlu ve olumsuz madde, havuzda biriktirildikten sonra Türkçe öğretmenlerinin, Türkçe Eğitimi'nde yüksek lisans öğrencilerinin ve Türkçe Eğitimi Bölümü öğretim elemanlarının görüşlerinden de yararlanılarak 39 adet olumlu ve olumsuz tutum maddesi oluşturulmuştur. Hazırlanan maddelerin bilişsel, duygusal ve davranışsal ifadeleri içermesine dikkat edilmiştir. Bu maddelerin oluşturulması sırasında gerekli literatür taraması yapılmış ve Türkçe alanında geliştirilmiş tutum ölçekleri incelenmiştir (MEB,

2006; Ünal, 2006; Yalınkılıç, 2007; Özbay, 2007; Özbay, Bağcı, Uyar, 2008; Karasakaloğlu ve Saracaloğlu, 2009; İşeri ve Ünal, 2010; Sevim, 2012; Yıldız ve Yavuz, 2012; Melanlıoğlu, 2013; Sallabaş, 2013; Topçuoğlu Ünal ve Köse, 2014; Karakuş Tayşi ve Özbay, 2016).

Tutum maddeleri oluşturulurken, maddelerin olumlu ve olumsuz olarak ifade ediliş, olgusal ifadelerin olmamasına dikkat edilmiştir. Ölçek maddeleri yalın ve anlaşılır bir dille ifade edilmiştir. Bir maddede birden fazla yargı/düşünce/duyuş olmamasına dikkat edilmiştir. Madde havuzundan uzmanlarca seçilen 39 tutum maddesinden “Hiç Katılmıyorum”, “Katılmıyorum”, “Kararsızım”, “Katılıyorum” ve “Tamamen Katılıyorum” şeklinde 5’li likert tipinde taslak bir ölçek hazırlanmıştır.

1.2.2. Uzman Görüşüne Başvurma Aşaması (Kapsam Geçerliliği)

Çalışma yapılan alanda yetkili ve uzman kişilerin o testin, ölçülmek istenen niteliği yeterli ve uygun bir biçimde ölçtüğüne ilişkin yorum ve görüşlerinin alınması önemlidir. Geçerlik, testin bireyin ölçülmek istenen özelliğini ne derece doğru ölçtüğüyle ilgili bir kavramdır. Ölçme aracını geliştiren kişinin tümüyle kendisinin yapacağı değerlendirme yanıltıcı olabilir. Bu nedenle kapsam geçerliliği, alan uzmanıyla işbirliğini gerektirir ve uzmanlara danışarak saptanır. Testi oluşturan maddelerin ölçülmek istenilen davranışı ölçmede nicelik ve nitelik olarak yeterli olup olmadığının göstergesi olan kapsam geçerliliğini test etmede sıkça kullanılan yöntemlerden biri de uzman görüşlerine başvurmaktır (Tavşancıl, 2005:39; Büyüköztürk, 2012:167-168; Şeker ve Gençdoğan, 2014:50).

Öğretmen adaylarının yazdığı kompozisyonlar incelenerek hazırlanan 80 maddeli taslak ölçek; Türkçe eğitimi alanında çalışma yapan 6 öğretim üyesinin, 5 yüksek lisans öğrencisinin ve farklı ortaokullarda görev yapan 10 Türkçe öğretmenin görüş ve önerileri doğrultusunda gözden geçirilmiştir. Alt maddelerin yaklaşık olarak yer alması ve her alt başlık için yakın sayıda olumlu ve olumsuz maddenin bulunması gerektiği hatırlatılmış ve 41 madde ölçekten çıkarıldıktan sonra yeniden düzenlenerek 39 tutum cümlesi içeren bir ölçek taslağı olarak ön deneme aşamasına hazır hâle getirilmiştir. Maddelerin 32 tanesi olumlu, 7 tanesi olumsuz ifade içermektedir. Bu maddeler rastlantısal bir şekilde sıralanmıştır. Ayrıca ölçeğin üst kısmına öğrencinin kişisel bilgilerini içeren bir bölüm de eklenmiştir.

1.2.3. Ön Deneme Aşaması

Hazırlanan taslak ölçeğin dil ve anlaşılabilirlik açısından değerlendirilmesi amacıyla ölçek 30 öğrenciye uygulanmıştır. Öğrencilerin anlayamadıkları maddeler düzenlenmiştir. Uygulamanın sonunda 39 tutum maddesinin yaklaşık 20 dakika içinde yanıtlandırabileceği belirlenmiştir. Tahmini sürenin belirlenmesi, zaman faktörünün iç güvenirliliği etkilememesi sağlanmaya çalışılmıştır. 39 maddelik taslak ölçek yapılan ön deneme ve düzeltmelerle geçerlik ve güvenirlik çalışmalarının yapılması için uygulamaya hazır hale getirilmiştir.

1.2.4. Yapı Geçerliliği

Yapı geçerliliği, bir ölçme aracının ve ondan elde edilen puanının ne anlama geldiğini araştırma sürecidir. Yapı geçerliliği bir değişkenin diğer değişkenlerle olan kuramsal ilişkisi ile doğrudan ilgilidir (Özgüven, 1994:106; Devellis, 2014:64).

1.2.4.1. Faktör Analizi

Faktör analizi testte kaç farklı yapı (faktör) olduğunu gösterir. Testin ölçülmek istenen davranış bağlamında soyut bir kavramı (faktörü) doğru bir şekilde ölçebilme derecesi yani hazırlanan soruların belirtilen özellikleri ne derece doğru ölçtüğü “yapı geçerliği” ile ilgilidir (Büyüköztürk, 2012:168; Şeker ve Gençdoğan, 2014:95). Ölçeğin yapı geçerliliğini incelemek için temel bileşenler analizi yöntemine dayanan açımlayıcı faktör analizi uygulanmıştır.

Likert tipi tutum ölçeklerinde tutumların maddelere verilen derecelerin toplamı ile hesaplanmasından dolayı olumsuz maddelerin 1-2-3-4-5 puana dönüştürülmesi için SPSS programının “recode” özelliğinden faydalanılmıştır. Ölçek SPSS paket programı kullanılarak analiz edilmiştir.

1.2.5. Güvenirlik Hesaplama Aşaması

Güvenirlik, psikolojik ölçümler için önemli bir konudur. Bir ölçeğin güvenilir olabilmesi için sunduğu değerler ölçme konu değişkeninin gerçek durumu hakkında bilgi vermelidir (Devellis, 2014:31). Güvenirlik, bireylerin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak tanımlanmıştır (Büyüköztürk, 2016:181). Hazırlanan ölçeğin güvenirligi Cronbach alfa (α) iç tutarlılık katsayısıyla hesaplanmıştır.

2. Bulgular

Araştırma kapsamında hazırlanan ölçeğin üzerinde yapılan analizlerin amacı, ölçeğin geçerli ve güvenilirliğini tespit etmektir. Ölçeğin planlanan uygulamada kullanılması öngörülen 39 maddesi arasındaki uyumlu bir yapı yaratmak amacıyla faktör analizi kullanılmıştır. Faktör analizinin ortaya koyduğu yapı içinde yer alan maddelerin madde analizleri yapılmıştır. Analiz sonucunda ortaya çıkan değerler ve bu değerlerin yorumlanması bu bölümün içinde yer almaktadır.

2.1. Faktör Analizi

Araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının eleştirel dinleme tutumlarıyla ilgili olduğu düşünülen maddelerin içinden anlamlı bir bütün oluşturabilmektir. Yapılan çalışmalarla hedeflenen ise, eleştirel dinleme alanında yapılacak araştırmalara yardımcı olabilecek bir ölçme aracı geliştirmektir. Maddelerin hazırlanmasında eleştirel dinlemeyi ölçebilecek maddeler değerlendirilmiştir.

30 maddeye faktör analizine uygulanmıştır. Maddeler 3 faktör altında toplandığı görülmüştür. Ancak binişiklik yaratan ve eksili değer alan 4-6-9-1-27-29-32-33-34-35 numaralı maddeler testin asıl haline alınmamıştır. Elde edilen sonuçlara göre asıl ölçek 20 maddede pürüzsüz bir görünüme kavuşmuştur.

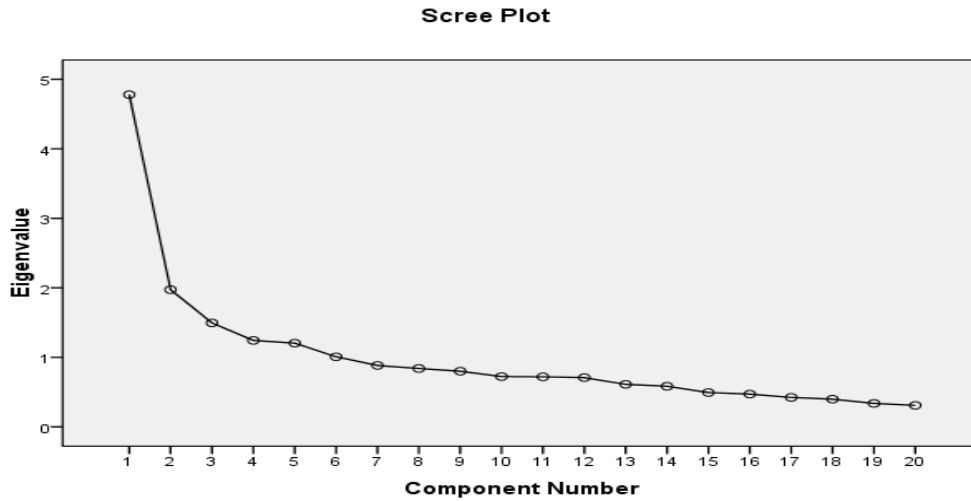
Faktör analizi tüm veriler için uygun olmayabilir. Kaise-Meyer-Olkin (KMO) katsayısı ve Barlett küresellik testi incelenebilir. Faktör analizi yapabilmek için KMO değerinin en az .60 olması ve Bartlett Sphericity testinin anlamlı çıkması gerekmektedir (Büyüköztürk, 2016:136). *Öğretmen Adayları İçin Eleştirel Dinleme Ölçeği*'nden elde edilen verilerin faktör analizi için uygunluğunu değerlendirmek amacıyla KMO ve Bartlett Testi sonuçlarına bakılmıştır. Aşağıdaki tabloda KMO ve Bartlett Testi sonuçları verilmektedir:

Tablo 1. Dinleme Kaygısı Ölçeği KMO ve Bartlett Testi Sonuçları

KMO Örneklem Yeterlilik Ölçümü		,793
Bartlett's Test of Sphericity	Kay-Kare	957,551
	sd	190
	p	,000

KMO örneklemin uygunluğunu ve ölçek itemleri arasındaki korelasyonun uyumluluğu ile ilgilidir. Değer ,60'ın üzerinde olması kabul edilir değerdir(Ntoumanis, 2001:140: Akt. Şeker ve Gençdoğan, 2014:100). Tablodaki veriler incelendiğinde KMO değerinin ,793 olduğu görülmektedir. KMO değerinin ,70 ve üzeri olması verilerin faktör analizinde kullanımı için uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett testi sonucu ($\chi^2=957,551$; $sd=190$ $p<.,000$) ise anlamlıdır.

Şekil 1: Türkçe Dersine Yönelik Tutum Ölçeği Yığılma Grafiği

Ölçeğin kaç faktörlü olacağına karar vermek için Şekil 1'de verilen Scree Plot ve Tablo 1'de verilen faktörel değerler incelenmiştir. Her iki durum ölçeğin 3 faktör olması gerektiğini göstermektedir.

Tablo 2. Faktörlere Yönelik Özdeğer ve Varyans Oranları

Faktör	Dönüştürülmüş Kareli Ağırlıklar Toplamı		
	Öz değer	Açıklanan Varyans %	Toplam %
1	3,550	17,748	17,748
2	2,626	13,128	30,877
3	2,071	10,356	41,233

Açımlayıcı Faktör Analizi sonucunda ölçeğin öz değeri 1'den büyük üç alt boyuttan oluştuğu, birinci alt boyutun toplam varyansın % 17,748'ini, ikinci alt boyutun %13,128 üçüncü alt boyutun % 10,356'sını açıkladığı tespit edilmiştir. Üç alt boyut ölçekteki toplam varyansın % 41,233 açıklamaktadır.

Öğretmen adaylarının eleştirel dinleme tutumunun belirlenmesi için hazırlanan bu ölçek sosyal bilimler kategorisinde yer almaktadır. Sosyal bilimlerde yapılan araştırmalarda kabul edilebilir toplam varyans oranı göre % 40 ile % 60 arasında olması beklenir. Eleştirel dinleme alanında hazırlanan ölçeğin öz değerler için birikimli varyans miktarının toplam varyansın % 41,233'ünü açıklaması, yapının ne denli iyi ölçüldüğünün göstergesidir.

Ölçeğin faktör yük değerleri Tablo 2'de verilmiştir. Bryman ve Cramer (1999) özdeğeri 1 veya 1'den büyük olan faktörlerin önemli faktör olarak nitelendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Akt. Melanlıoğlu, 2013:863).

Aşağıda maddelerin faktörlere dağılımları, faktör yükleriyle birlikte ifade edilmektedir:

Tablo 3. Eleştirel Dinleme Ölçeği Faktör Analizi Bilgileri

Taslak Ölçek Madde No	Ölçek Madde No	1. Faktör	2. Faktör	3. Faktör
M2	M1	,700		
M24	M2	,603		
M11	M3	,581		
M3	M4	,546		
M10	M5	,534		
M1	M6	,533		
M25	M7	,530		
M12	M8	,524		
M22	M9	,494		
M23	M10	,459		
M5	M11	,440		
M18	M12		,765	
M16	M13		,755	
M17	M14		,679	
M15	M15		,652	
M19	M16		,451	
M7	M17			,724
M8	M18			,723
M14	M19			,653
M97	M20			,535

Tablo 3'e göre birinci faktörde yer alan maddelerin yük değerleri ,700 ile ,440 arasında değişmektedir. "*Dinleneni Anlamlandırma (Kavrama)*" olarak adlandırılan birinci faktör altında yer alan maddeler incelendiğinde bu maddelerin daha çok öğretmen adaylarının

eleştirel dinleme sürecinde dinlenenleri anlamlandırmasıyla ilgili olduğu anlaşılmıştır. İyi bir eleştirinin yapılabilmesi için dinlenenlerin doğru anlaşılması gerekir.

“*Dinlenen Sorgulama (Analiz)*” olarak adlandırılan ikinci faktörde bulunan maddelerin yük değerleri ,765 ile ,451 arasındadır. İkinci faktör altında yer alan maddelerin öğretmen adaylarının eleştirel dinleme sürecinde dinlenenlerin kendi içinde ve gerçeğe uygunluğu bakımından sorgulamasıyla ilgili olduğu görülmüştür. Eleştirel dinlemenin temel bileşenlerinden olan sorgulama boyutunun temsil edildiği bu faktörde madde yüklerinin yüksek olması, ölçeğin hedeflenen davranışları ölçtüğünü gösterir.

Dört maddeden oluşan üçüncü faktöre ait maddelerin yük değerlerinin ,724 ile ,535 arasında olduğu gözlenmektedir. Konuşulan dilin unsurlarının uygunluğu, eleştirel değerlendirmenin varlığı göz önünde tutulduğunda bu faktörün “*Dinlenen Yorumlama (Değerlendirme)*” olarak adlandırılmasına karar verilmiştir.

2.2. Ölçeğin Güvenirliğinin İncelenmesi

Güvenirlik, bireyin test maddelerine verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılık olarak adlandırılır. Güvenirlik, testin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğüdür. Bir grup insanın (öğretmen adayları) herhangi bir özelliği (eleştirel dinleme) üzerinde ölçme yapıldığında, ölçümlere katılan hatanın bu ölçümlerde gözlenen toplam değişkenlik içindeki payı, kullanılan ölçeğin güvenirliğinin bir göstergesidir (Büyüköztürk, 2016:181-182; Tavşancıl, 2005:16).

Bu çalışmada araştırmacı tarafından hazırlanan ölçeğin ölçmek istediği özelliği ne derece doğru ölçtüğünü belirlemek amacıyla Cronbach Alfa (α) güvenirlik katsayısı hesaplanmıştır. Büyüköztürk vd.’ne (2008) göre bu katsayı maddelere ait puanların toplam test puanlarıyla tutarlılığının bir ölçüsüdür. Bu katsayı; ,60 ile ,80 arasında olduğunda ölçek oldukça güvenilir, ,80 ilâ 1,00 arasında olduğunda ise ölçek yüksek derecede güvenilir (Akgül ve Çevik, 2003:436; Melanlıoğlu, 2013:866).

Verilen bilgiler ve yapılan işlemler sonucunda elde edilen ölçeğe ait güvenirlik analizi bulguları Tablo 4’te detaylı olarak gösterilmektedir.

Tablo 4. Dinleme Kaygısı Ölçeği Güvenirlik Analizi Bulguları

Faktör güvenirlik	Cronbach Alfa (α) katsayısı	Toplam %
Dinlenen Anlamlandırma (Kavrama)	,779	
Dinlenen Sorgulama (Analiz)	,740	,816
Dinlenen Yorumlama (Değerlendirme)	,612	

Ölçeğin güvenirliğini belirlemek için yapılan analizler sonucunda Cronbach Alfa (α) güvenirlik katsayısı ,816 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin iç tutarlılık katsayıları birinci faktör için ,779, ikinci faktör için ,740, üçüncü faktör için ,612 olarak bulunmuştur. Elde edilen sonuçlar, ölçeğin yüksek derecede güvenilir ve ölçeğin alt boyutlarının iç tutarlılığının da hayli yüksek olduğuna bir kanıt olarak gösterilebilir.

Ölçek katılımcılarından en düşük puan alan alt %27 ile en yüksek puan alan üst %27 gruplarının toplam puan ortalamaları t testi ile her bir madde için karşılaştırılmıştır. Elde edilen sonuçlar Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5: Faktörlerin ve Ölçeğin Alt-Üst Grup Bağımsız Örneklem t-testi Sonuçları

FAKTÖR		N	Ortalama (x)	Sd	T	P
Faktör 1	Alt Grup	54	17,2222	106	-17,227	,000*
	Üst Grup	54	29,2222			
Faktör 2	Alt Grup	54	7,5926	106	-10,157	,000*
	Üst Grup	54	13,0556			
Faktör 3	Alt Grup	54	5,9259	106	-7,331	,000*
	Üst Grup	54	9,3889			
Tüm Ölçek	Alt Grup	54	30,7407	106	-22,478	,000*
	Üst Grup	54	51,6667			

* $p < 0,05$

Elde edilen öz yeterlilik puanları yüksekten düşüğe doğru sıralanmış; alt ve üst gruplar tüm anketlerin %27'sini oluşturan 54'er kişiden oluşturulmuştur. Tablo 6'ya göre; maddelerin $p < .001$ düzeyinde anlamlı olduğu görülmektedir. Bu durum ölçeğin, %27'lik alt grup ve üst grupları ayırt edebildiğini göstermektedir.

Sonuç ve Tartışma

Toplumu oluşturan bireylerin karşısındaki bireyi nasıl algıladığı, hangi ölçütlere göre değerlendirdiği merak edilmektedir. İnsanlar arasında kurulan bu iletişimlerin temelinde sözlü iletişim bulunmaktadır. Sözlü iletişimin gerçekleşebilmesi için en az bir konuşmacı ve bir dinleyici olması gerekir. Yapılan araştırma ile çalışma grubu olarak belirlenen öğretmen adaylarının karşısındakini dinlerken hangi tutumlara sahip olduğunu tespit edilmeye çalışılmıştır.

Melanlıoğlu (2013) ortaokul öğrencilerinin dinleme kaygılarını belirlemeye yönelik geliştirdiği ölçekte, öğrencilerin zor veya daha önce karşılaşmadıkları bir dinleme durumuyla karşılaştıklarında ve dinleyici kelimeleri duymadığında, duyduklarını yanlış anlamlandırırdığında veya yanlış çıkarımlarda bulunduğu ortaya çıkmakta olan kaygılarının ölçülmesini hedeflemiştir.

Karakuş Tayşi ve Özbay (2016) ortaokul (6-7-8) öğrencilerinin dinlemeye yönelik tutumlarını ölçmek için geliştirdiği tutum ölçeğinde; dinleme sürecinin çok faktörlü olduğunu, dinlemenin çok yönlü bir beceri olduğundan dinleyicinin de bununla doğru orantılı farklı tutumlar geliştirdiğini belirtmektedir.

Ölçeğin analizleri SPSS 17.0 kullanılarak yapılmıştır. EDTÖ'nün Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayısı ,816 olarak hesaplanmıştır. Elde edilen bu oran ölçeğin öğretmen adayları için kullanılmasının uygun olduğunu kanıtlamaktadır. Ölçekte ulaşılan üç alt boyuttan her birinin Cronbach Alfa (α) güvenilirlik katsayısı hesaplanmıştır. "Dinlenenin Anlamlandırma (Kavrama)" olarak adlandırılan birinci boyut ,779, "Dinlenenin Sorgulama

(Analiz)” olarak adlandırılan ikinci boyut ,740, “Dinleneni Yorumlama (Değerlendirme)” olarak adlandırılan üçüncü boyut ise ,612 güvenirlilik katsayısı aldığından ölçeğin oldukça güvenilir olduğu söylenebilir.

Ntoumanis (2001) KMO değerininin örneklemin uygunluğunu ve ölçek itemleri arasındaki korelasyonun uyumluluğu ile ilgili olduğunu belirtir. Değer ,60’ın üzerinde olması kabul edilir değerdir. Çalışmada elde edilen analizler incelendiğinde KMO değerinin ,793 olduğu görülmektedir. KMO değerinin ,70 ve üzeri olması verilerin faktör analizinde kullanımı için uygun olduğunu göstermektedir. Bartlett testi sonucu ise ($\chi^2=957,551$; $sd=190$ $p<.,000$) anlamlı bulunmuştur.

EDTÖ’nün madde havuzu oluşturma aşamasında öncelikle DPÜEF’te öğrenim gören öğretmen adaylarına, eleştirel dinlemeye ilişkin duygu ve düşüncelerinin yer aldığı bir kompozisyon yazdırılmıştır. Öğrencilerin yazdığı kompozisyonlardan içerik analiziyle hazırlanan taslak ölçek uzman görüşüne sunulmuştur. Alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda taslak ölçek tekrar gözden geçirilmiş ve ön deneme aşamasından sonra 200 öğrenciye uygulanmıştır.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler incelendiğinde, 20 maddelik 3 faktörden oluşan likert tipi bir ölçeğe aracı elde edilmiştir. Hazırlanan ölçeğin son hali üzerinde yapılan analizler sonucu elde edilebilecek en düşük puan 20, en yüksek puan 100’dür.

Ölçek maddelerin faktör yükleri de ,440 ile ,765 arasında değiştiği anlaşılmaktadır. Ölçeğin üç faktörlü yapısı incelendiğinde, birinci faktörde yer alan on bir maddenin “dinleneni anlamlandırma (kavrama)”, ikinci faktördeki beş maddenin “dinleneni sorgulama (analiz)”, üçüncü faktördeki dört maddenin “dinleneni yorumlama (değerlendirme)” ile ilgili olduğu görülmektedir.

Yapılan çalışma sonucunda elde edilen ölçek öğretmen adayların eleştirel dinleme becerisine yönelik tutumlarının belirlenmesine, bu yönde yapılacak çalışmalar için geliştirilecek ölçme araçlarına katkı sağlayabilir. Geçerlilik ve güvenirlilik analizlerinin anlamlı ve yüksek çıkması, hazırlanan ölçeğin eleştirel dinleme alanında öğretmen adaylarının tutumlarının ölçümünde kullanılabileceği düşünülmektedir. Ölçekle elde edilecek veriler, insanlar arasında kurulan sözlü iletişimin boyutlarının açıklanmasında, tutumların belirlenmesine yönelik çalışmalarda kullanılabileceği öngörülmektedir.

Kaynakça

- Alkın, S. (2012). İlköğretim Öğretmenlerinin ‘Eleştirel Düşünmeyi Destekleme Davranışlarının’ Değerlendirilmesi. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. Ankara.
- Alkın Şahin, S., Tunca, N., & Ulubey, Ö. (2014). Öğretmen Adaylarının Eğitim İnançları İle Eleştirel Düşünme Eğilimleri Arasındaki İlişki. *İlköğretim Online*, 13(4), 1473-1492.
- Alper, A. (2010). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Eğitim ve Bilim*, 35 (158), 14-27.
- Balcı, A. (2005). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeleri*. (5. baskı). Ankara: Pegem Yayınları.
- Bryman, A. ve Cramer, D. (1999). *Quantitative Data Analysis with SPSS Release 8 for Windows*. London and New York: Taylor and Francis e-Library, Routledge.

- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Deneyisel Desenler*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Devellis, R. F. (2014). "Ölçek Geliştirme". *Kuram ve Uygulamalar* (Çeviri Editörü: Tarık Totan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Eggen, P. D. (2006). *Strategies and Models for Teachers: Teaching Content and Thinking Skills*. Boston: Pearson/Allyn and Bacon.
- Emir, S. (2012). Eğitim Fakültesi Öğrencilerinin Eleştirel Düşünme Eğilimleri. *Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi Dergisi*, 17 (1), 34-57.
- Erkuş, A. (2012). *Psikolojide Ölçme ve Ölçek Geliştirme*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- İnceoğlu, M. (2010). *Tutum, Algı, İletişim*. İstanbul: Beykent Üniversitesi Yayınları.
- İşeri, K. ve Ünal, E. (2010). Yazma Eğilimi Ölçeği'nin Türkçeye Uyarlanması. *Eğitim ve Bilim*. 35 (155), 104-117.
- Karakuş Tayşi, E. ve Özbay, M. (2016). Ortaokul Öğrencileri İçin Dinlemeye Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenilirlik Çalışması. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 4(2), 187-199.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Korkmaz, Ö. (2009). Öğretmenlerin Eleştirel Düşünme Eğilim ve Düzeyleri. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 1-13.
- Kürüm, D. (2002). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Gücü. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Eskişehir.
- Mackay, I. (1997). *Dinleme Becerisi* (Çev.: Aksu Bora ve Onur Cançolak). Ankara: İlkaynak Kültür ve Sanat Ürünleri.
- MEB. (2005). *Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı*. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- MEB. (2006). *İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı ve Kılavuzu (6-7-8. Sınıflar)*. Ankara: Milli Eğitim Basımevi.
- Melanlıoğlu, D. (2013). Ortaokul Öğrencileri İçin Dinleme Kaygısı Ölçeğinin Geçerlik ve Güvenilirlik Çalışması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 851-876.
- Melanlıoğlu, D. ve Karakuş Tayşi, E. (2013). Türkçe Öğretim Programındaki Dinleme Kazanımlarının Ölçme Değerlendirme Yöntemleri Bakımından Sınıflandırılması. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*. 2(6), 23-32.
- Özbay, M. (2007). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri I*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. (2009). *Anlama Teknikleri II: Dinleme Eğitimi*. Ankara: Öncü Kitap.

- Özbay, M., Bağcı, H. ve Uyar, Y. (2008). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Okuma Alışkanlığına Yönelik Tutumlarının Çeşitli değişkenlere göre Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(15), 117-136.
- Özbay, M. ve Uyar, Y. (2009) İlköğretim İkinci Kademe Öğrencileri İçin Okumaya Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *E-Journal of New World Science Academy*, 4(2), 632-651.
- Özbay, M. (2010). "Türkçe Öğretiminde İhmal Edilmiş Bir Alan: Dinleme Eğitimi". *Türkçe Öğretimi Yazıları*. Ankara: Öncü Kitap. 191-201.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe Öğretim Programlarının Dinleme Becerisi Bakımından Değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7/1, 87-97.
- Özgülven, İ. E.(1994). *Psikolojik Testler*. Ankara: Yeni Doğu Matbaası.
- Sallabaş, M.E. (2013). Türkçeyi Yabancı Dil Olarak Öğrenenler İçin Konuşma Öz Yeterlik Ölçeği: Geçerlilik Ve Güvenirlik Çalışması. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 36, 261-270.
- Sevim, O. (2012). Öğretmen Adaylarına Yönelik Konuşma Kaygısı Ölçeği: Bir Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Turkish Studies*, 7(2), 927-937.
- Şeker, H. ve Gençdoğan B. (2014). *Psikolojide ve Eğitimde Ölçme Aracı Geliştirme*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Şen, Ü. (2009). Türkçe Öğretmeni Adaylarının Eleştirel Düşünme Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Zeitschrift für die Welt der Türken*, 1 (2), 69-89.
- Şengül, C. ve Üstündağ, T. (2009). Fizik Öğretmenlerinin Eleştirel Düşünme Eğilimi Düzeyleri ve Düzenledikleri Etkinliklerde Eleştirel Düşünmenin Yeri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 36, 237-248.
- Tavşancıl, E. (2005). *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS ile Veri Analizi*. Ankara: Noel Yayınevi.
- Tezbaşaran, A. (1997). *Likert Tipi Ölçek Geliştirme Kılavuzu*. Ankara: Türk Psikologlar Derneği Yayınları.
- Topçuoğlu Ünal, F. ve Köse, M. (2014). Türkçe Dersine Yönelik Tutum Ölçeğinin Geliştirilmesi: Bir Geçerlilik ve Güvenirlik Çalışması. *Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 3(2), 233-249.
- Yalınkılıç, K. (2007). Türkçe Öğretmen Adaylarının Okumaya İlişkin Tutum ve Görüşleri. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(1), 225-241.
- Yıldız, D.C ve Yavuz, M. (2012). Etkili Konuşma Ölçeği: Bir Ölçek Geliştirme Çalışması. *Turkish Studies*. 7(2), 319-334.
- Zayıf, K. (2008). Öğretmen Adaylarının Eleştirel Düşünme Eğilimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*. Bolu

EK 1.

Eleştirel Dinleme Tutum Ölçeği

Taslak Ölçek Madde No	Ölçek Madde No		Tamamen Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Hiç Katılmıyorum
A. Dinlenenin Anlamlandırılması (Kavrama)							
2	1	Dinleme mutlaka dinleme amacımı belirlerim.					
24	2	Dinlediğim her metinden sonra yeni bir bakış açısı geliştiririm.					
11	3	Dinleme amacımı sürekli hatırlarım.					
3	4	Dinlerken sık sık soru sorulması dikkatimi dağıtır.					
10	5	Dinlerken konuşmacıyla empati kurmaya çalışırım.					
1	6	Anlatılanları zevkle dinlerim.					
25	7	Konuşmacı ile tanışıklığım varsa dinlemem olumlu-olumsuz etkilenir.					
12	8	Dinlenen metin hakkında sorulan sorulara doğru cevap vermekten mutlu olurum.					
22	9	Dinlerken soru sorarak sürece dâhil olmaktan zevk alırım.					
23	10	Metni dinledikten sonra metinle ilgili kendi sorularımı hazırlamaktan hoşlanırım.					
5	11	Dinlemek bana sıkıcı gelir.					
B. Dinlenenin Sorgulanması (Analiz)							
18	12	Konunun başlığı ile içeriği arasındaki bağlantıyı sorgularım.					
16	13	Dinlerken öğrendiğim bilgilerin doğru olup olmadığını kontrol etmek ilgimi çeker.					
17	14	Kullanılan kelime ve cümlelerin farklı bir anlamı olup olmadığını düşünürüm.					
15	15	Verilen örneklerin gerçekçi olup olmadığını araştırmak eğlencelidir.					
19	16	Dinlerken metnin dil ve anlatım yanlışlıklarını fark ederim.					
C. Dinlenenin Yorumlanması (Değerlendirilmesi)							
7	17	Konuşmada hayal unsurlarının kullanılması dikkatimi dağıtır.					
8	18	Yöneltilen sorulara cevap verebilmek için dikkatle dinlerim.					
14	19	Dinlediğim bilginin işime yarayıp yaramayacağını sorgulamaktan hoşlanırım.					
37	20	Konuşmacının karizması ve unvanı dinlememi etkiler.					